

LINGUISTIC FEATURES OF PRAYING IN ENGLISH, UZBEK AND RUSSIAN LANGUAGES

Имомова Юлдуз Аширали кизи

Ўзбекистон давлат жахон тиллари университети ўқитувчиси

Аннотация

Дунёда турли миллат ва элатлар мавжуд ва уларнинг айнан дуо қилишдаги хилма хилликлари бир биридан фарқ қилади. Бу мақолада ўзбек рус ва инглиз тил сохибларининг дуо қилишдаги ўзига хосликлари ўрганилади.

Аннотация

В мире много разных наций и народов, и их разнообразие в молитве совершенно неодинаково. В данной статье рассматриваются особенности молитв узбекско-, русско- и англоязычных.

Annotation

There are many different nations and peoples in the world, and their diversity in praying is exactly not the same. This article examines the peculiarities of the prayers of Uzbek, Russian and English speakers.

Калит сўзлар: дуо, ибодат, лингвомаданият, тил, миллат, тадқиқот, тасвир.

Ўзбек маданиятини Ислон динисиз тасаввур этиб бўлмаиди. Шунинг учун ҳам, ҳар қандай лингвомаданият тадқиқотлар доираси диний матнлар ва қарашларни ҳам қамраб олади. Хусусан, дуо ўқишнинг ўзбек миллатига хос спецификасини очиб бериш учун, албатта, муқаддас динимизга суянамиз.

Диний матнларни таҳлил қилишни Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом томонларидан ўқилган дуолар мисолида бошласак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Бинобарин, намоз сўнгида Пайғамбаримиз томонларидан тавсия қилинган ушбу дуоларни ўқиш аҳамиятлидир:

** Эй Роббимиз, бизга бу дунёда ҳам, охирада ҳам яхшиликни бергин ва бизни дўзах олови азобидан сақлагин.*

** Илоҳо, мен Сендан ҳидоят, тақво, иффат ва гино (бировага муҳтож бўлмастик ҳолатини) сўрайман.*

** Аллоҳим, мени афу эт, ёрлақа, тўғри йўлдан бошла, менга офият бер, ҳалолдан ризқлантир.*

** Қалбларимизни ризолигинга уйғун бўлган амал ва ибодатга томон йўналтир.*

** Парвардигоро, дош бериб бўлмайдиган балодан, инсонни ўлимга қадар судраб боровчи (мол, жон, оилага тааллуқли) мушкулотга дуч келишдан, (мол, жон, оилага тааллуқли) бало-қазодан ва душманларни қувонтирадиган бир мусибатга рўбарў бўлишдан Сенинг паноҳинга сизинаман.*

** Илоҳо, ожиз қолишдан, дангасаликдан, қўрқоқликдан, алжиратиб қўювчи қариликдан, хасталикдан, қабр азобидан, ҳаёт ва мамот фитнасидан Сенинг паноҳинга сизинаман.*

Демак, юқоридагиларни таҳлил қилиш орқали куйидаги хулосаларга келиш мумкин: Биринчидан, юқоридаги дуоларнинг барчасида ундалма ягона илоҳ – Оллоҳга мурожаат шаклини олган. Иккинчидан, барча дуо шаклларида фақат эзгулик сўралган. Учинчидан, агар дуо бир синтактик бирликдан кенгроқ бўлса, яъни гаплар сони бирдан ортиқ бўлса, уларнинг биринчиси ИҚРОП (айбдорлик ва гуноҳкорликни тан олиш), кейингиси ҲАМД (Оллоҳни улуғлаш, энг яхши сифатларини ёдга олиш) ва сўнгиси ТИЛАК (Оллоҳдан паноф, истиғфор ва эзгулик сўраб ёлвориб).

Рус тилида дуо (молитва) тушунчасига оид мақолларни келтириш орқали, унинг мағзини аниқроқ очиб бериш имкони пайдо бўлади.

работай – сыт будешь: молись – спасёшься; терпи – взмилуются
(ишласанг – қорин тўяр, дуо қилсанг – паноҳ топарсан, сабр қилсанг – раҳм)

Бог с вами, а о грехах молитесь сами

(Худа сиз билан, гуноҳларингиз учун ибодат қилинг)

Господь с вами, а богам молитесь сами

(Худо сиз билан, лекин худога сиз сиғинасиз)

правда в дело и годится, а в кивот (её) поставитъ, да молиться

(бизнесда ҳалоллик муҳим, бош ирғигин ва дуо қил)

к кому еду, тому и молюсь

(кимга борсам, уни ва ўзимни дуо қиламан)

ни пьяного молитва, ни голодного пост (не доймёт, не поправит)

(на маст ибодат, на очлик рўзаси (уни ҳеч нима тузатолмайди)

что тому богу (святому) молиться, который не милует

(рахмли роббигагина ибодат қилиш керак)

и вор Богу молится (прибавк. да чёрт молитву перехватывает)

(ўғри ҳам худога дуо қилади)

как ни молись, Бог всё услышит

(қандай дуо ўқима, Худо барчасини эшитади)

ни рожен, ни ряжен, а Богу молится

(на туғилган ва на кийинган, лекин Худога ибодати бор)

Юқорида келтирилган мақоллар ва маталларга кўз югуртириб шуни айтиш мумкинки, дуо ўқиш рус миллати вакиллари учун муҳим диний эътиқод элементи бўлиб ҳисобланади. Рус миллати проваслав черковига бўйсинувчи насронийлик дини вакиллари ҳисобланишади. Бунда, Худони улуғланиши, барча ибодатларни эшитиши ва унга қилинган ибодатнинг қиймати ҳар нарсадан устун эканлиги хусусидаги оксиологик таҳлил натижаларини англаш мумкин.

Рус миллатининг эркпарвар, маърифатпарвар ва хур фикрли шоирлари қаторида эътироф этиладиган *Михаил Лермонтовнинг қуйидаги* 1839 йилда ёзилган шеъри мазмунини ҳам таҳлил этсак, рус поэтикаси орқали дуонинг лингвомаданий хусусиятларини аниқлашга имкон туғилади. Рус маданиятида, Худо билан муносабатлар “сен – мен, мен – сен” тамойили

асосида қурилганида, “сен менга соғлик, фаровонлик бахш этасан, мен сенга ибодат қиламан” тарзида ёндашилади. “Ибодат ёки дуо– бу Худо билан жонли мулоқотдир. Ибодат ёки дуо– бу Худога интилиш, лекин Худонинг инсоннинг чақириғига берган жавобидир. Бундан ташқари, ибодат китобларида ўргатилганидек, дуо кўпроқ даражада бизнинг жуда заиф даъватимизга Худонинг жавобидир.

Рус миллати вакиллари ўз дуолари ва ибодатларида қўллайдиган жумлалар қаторидан улар билиши шарт бўлганларидан биринчиси қуйидагилардир:

Отче наш, сущий на небесах!

Да святится имя Твое;

Да приидет Царствие Твое;

Да будет воля Твоя и на земле, как на небе;

Хлеб наш насущный дай нам на сей день;

И прости нам долги наши, как и мы прощаем должникам нашим;

И не введи нас в искушение, но избавь нас от лукавого.

Ибо Твое есть Царство и сила и слава вовеки.

Аминь.

Ушбу дуо – энг қисқа ибодат. Унинг пайдо бўлиши одатда 4-асрга тегишли, аммо биринчи ёзилган матн XIII асрда Критда яшаган Синайларнинг Авлиё Грегори-га тегишли. Кўплаб авлиёлар ушбу ибодатни кун давомида мунтазам равишда ўқишни маслаҳат беришган. Православ монастиризмнинг мистик йўналиши – ҳесязм рухий амалиётида алоҳида ўрин тутди. Ушбу дуони маълум бир рухий ҳолатда муттасил ўқиш, бунга бошқа нарсалар қатори жисмоний машқлар (нафас олиш техникаси) ёрдамида эришилади, бу алоҳида концентрацияга, “қалбга ақл кўзининг тушишига” ёрдам беради.

Инглиз тилида сўзлашувчи миллат вакиллари учун дуо ибодатини амалга ошириш олдидан мавжуд тартиб интизомини тилдаги ифодасини қуйидагича кўриш мумкин:

The service of Holy Communion shall normally include:
(Ибодат олди муқаддас бирлашма хизмати одатда ўз ичига қуйидагиларни олади:)

Prayer of humble approach to God with self-examination and confession, and the declaration of God's mercy to penitent sinners. (Ўзини синаб кўриш ва тан олиш билан Худога камтарлик ила мурожаат қилиш ибодати ва тавба қилган гуноҳкорларга Худонинг раҳм-шафқатини эълон қилиш.)

The ministry of the Word, including readings from the Scriptures with preaching. (Калом хизмати, шу жумладан ваъз қилиш билан Муқаддас Битиклардан ўқиш.)

Affirmation of faith. (Иймонни тасдиқлаш.)

Intercession for the world and the Church. (Дунё ва черков учун шафоат.)

The offering to God of his gifts to his people including the bread and the wine, of their praise and thanksgiving and of themselves. (Худога ўз халқига берадиган шафоатларини, шу жумладан нон ва шаробни, уларни улуғлаш ва ўзлари учун миннатдорчилик билдириш.)

Invocation of the Holy Spirit. (Муқаддас Рухни чақириш.)

Praise for God's glory and goodness in creation; thankful commemoration and showing forth of the redemptive work of Christ in his birth, death, resurrection, ascension, and in his institution of this sacrament; thanksgiving for the hope of his coming again in glory. (Худонинг улуғворлиги ва яратилишдаги яхшилик учун мақтовлар; миннатдорлик билан эслаш ва Масиҳнинг туғилиши, ўлиши, тирилиши, кўтарилиши ва ушбу муқаддас маросимдаги кутқарув ишини намойиш этиш; улуғворликда яна келишига умид қилиш учун миннатдорчилик билдириш.)

The breaking of the consecrated bread. (Муқаддас қилинган нонни синдириш.)

Expression of communion with God, with one another, with the whole people of God on earth, and with all the company of heaven. (Худо билан, бир-бирлари

билан, ер юзидаги Худонинг бутун халқи билан ва барча осмон аҳли билан алоқани ифодалаш.)

The Lord's Prayer. (Раббимизга ибодат.)

Барчасини ўз ичига оладиган бўлсак, биз фақат битта тоифадаги одамларга тегишли сўзлардан қочишимиз керак. Тилга ғамхўрлик ибодат ва мусика каби ибодатларнинг ҳар бир қисмида ва Худога қандай мурожаат қилишимиз керак. Худо учун турли хил тасвирлардан фойдаланиш Худо кимлигини аниқроқ ифодалаш мумкин. Муқаддас Китобда Худога турли хил ёъллар билан мурожаат қилинган. Масалан, "Лорд" ёки "Мастер" сингари эркак тасвирлардан фойдаланиш баъзи аёлларга ўзларини қўшилишни кийинлаштириши мумкин. Инклюзив тилдан фойдаланиш бўйича яхши таклифларга эга бўлган кўплаб манбалар мавжуд, баъзилари кейинги бобда келтирилган. Ибодат этакчилари болаларга ва ёшларга ибодат қилишда қандай ёрдам беришларига нисбатан эҳтиёткор бўлишлари керак. Эучаристда кўлланилган баъзи Библия матнлари учун инглиз тили Литургисал Сонсултатион (ЕЛЛС) томонидан замонавий инглиз тилидаги таржималар тайёрланган. Улар Янги Зеландиянинг Аотеароа Пресбиерян черкови томонидан қабул қилинган ва мақтовга сазовор бўлган.

Юқоридаги фикрлардан шуни англаш мумкинки, инглиз халқи учун дуо ибодатини амалга ошириш учун махсус унга мосланган жойга эҳтиёж туғилар экан. Зеро, дуо ибодатини қилиш жойи – бу шахслар ёки жамоат каби бир гуруҳ одамлар садоқат, ҳурмат ёки диний эътиқодни амалга ошириш учун келадиган махсус ишлаб чиқилган бино ёки муқаддас жой. Шу мақсадда қурилган ёки фойдаланилган бино баъзан ибодат уйи деб аталади.

Ўзбек маданиятини Ислом динисиз тасаввур этиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам, ҳар қандай лингвомаданий тадқиқотлар доираси диний матнлар ва қарашларни ҳам қамраб олади. Хусусан, дуо ўқишнинг ўзбек миллатига хос спецификасини очиб бериш учун, албатта, муқаддас динимизга суянамиз.

Дуо ўқиш рус миллати вакиллари учун муҳим диний эътиқод элементи бўлиб ҳисобланади. Рус миллати проваслав черковига бўйсинувчи

насронийлик дини вакиллари ҳисобланишади. Бунда, Худони улуғланиши, барча ибодатларни эшитиши ва унга қилинган ибодатнинг қиймати ҳар нарсадан устун эканлиги хусусидаги оксиологик таҳлил натижаларини англаш мумкин.

Оддий дуо ибодатини амалга ошириш учун мана шундай машаққат чекиладими деган савол туғилади. Инглиз миллати вакиллари дуоси уйда, кўчада, дастурхон атрофида ва ўзига маъқул топган ўринда ҳамда энг муҳими дуо ўқишга эҳтиёж туғилганда ўқишлари мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Афанасьева Э.М. “Молитва” в русской лирике XIX в.: Логика жанровой эволюции дисс. авт., к.ф.н.– Волгоград, 2000. – 22 с.

2. Афанасьева Э.М. “Молитва” в русской лирике XIX в.: Логика жанровой эволюции дисс. авт., к.ф.н.– Волгоград, 2000. – 22 с.

3. Бабаева Е.В. Культурно-языковые характеристики отношения к собственности (на материале немецкого и русского языков): Дисс. ...канд. филол. наук. – Волгоград, 1997. – 438 с.

4. Демьянкова В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода// Вопросы языкознания. – Москва, 1994. -№4. – С. 17-33.

5. Кошова М.Л. Семантика и прагматика фразеологизмов (Лингвокультурологический аспект): Автореф.дисс....док. филол. наук. – М., 2009. – 49 с.

6. Лазукова А.А. Лингвокультурологический анализ фразеологизмов, характеризующих человека: Лингвокультурология. – Екатеринбург, 2008. – №2. – С. 137–144.

7. Летова А.Д. Лингвокультурологический концепт “английская национальная личность” в сопоставительно-контрастивном описании афористики: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – М., 2004. – 24 с.

8. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб.пособие для студ. высш. учеб, заведений. – М.: Академия, 2001. – 194 с.

9. Махмудов Н. Оламнинг лисоний манзараси ва сўз ўзлаштириш // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 2015. №3. – Б.3-12

Интернет сайтлари.

10. <https://ahlisunna.uz/duo-qilishning-qirq-odobi/>

11. <https://ahlisunna.uz/duo-qilishning-qirq-odobi/>

12. <https://ahlisunna.uz/duo-qilishning-qirq-odobi/>

13. <http://rublev.com/molitvoslov/otvety-na-voprosy/kak-pravilno-nuzhno-molitsya-chtoby-bog-nas-uslyshal-i-pomog>

14. https://vk.com/wall558355092_1985